

УДК 327(477):341.231(56)

Юлія Гергель

аспірант

Київський славістичний університет
04211, Україна, вул. Мате Залки, 10Г

E-mail: gergel_yulia@ukr.net

УКРАЇНА ТА АРАБСЬКІ ДЕРЖАВИ ЛЕВАНТУ (СИРІЯ, ЛІВАН, ЙОРДАНІЯ): ПЕРЕДУМОВИ ТА ОБСТАВИНИ ВСТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН

У статті висвітлюються передумови й обставини встановлення дипломатичних відносин та обміну дипломатичними місіями між Україною й арабськими державами Леванту (Сирія, Ліван, Йорданія). Характеризуючи зусилля молодого незалежної Української держави, спрямовані на розбудову відносин із зазначеними країнами, автор розкриває як об'єктивні, так і суб'єктивні причини досить тривалого періоду оформлення дипломатичної присутності держав Леванту в Україні. Водночас, на основі аналізу широкого кола вперше запроваджених до наукового обігу архівних матеріалів посольств України в зазначених країнах, авторові вдалося розкрити непрості умови, в яких доводилося працювати українським дипломатам, охарактеризувати процес відкриття дипустанов, невдачі української дипломатії й офіційну позицію лідерів держав Леванту стосовно незалежної України на той період. Попри наявність значної кількості публікацій щодо близькосхідної політики нашої держави та її перспектив, у статті вперше розкрито історію становлення двосторонніх відносин України з державами Леванту саме від моменту проголошення незалежності нашої держави.

Ключові слова: Україна, Левант, дипломатичні відносини, посольство, консульство, Міністерство закордонних справ, Башар Асад, Рафік Харірі, конфесіоналізм.

Yuliia Gergel

Postgraduate Student

Kyiv Slavonic University

10G, M. Zalka Street, Kyiv, 04211, Ukraine

E-mail: gergel_yulia@ukr.net

UKRAINE AND THE ARAB STATES OF THE LEVANT (SYRIA, LEBANON, JORDAN): PRECONDITIONS AND CIRCUMSTANCES OF THE ESTABLISHMENT OF DIPLOMATIC RELATIONS

The article sheds the light on preconditions and circumstances of the establishment of diplomatic relations and the exchange of diplomatic missions between Ukraine and the Arab states of the Levant (Syria, Lebanon, Jordan). Characterizing the efforts of the young independent Ukrainian state, aimed at building relations with these countries, the author discovers both objective and subjective reasons of protracted establishment of the Levant states' diplomatic presence in Ukraine. At the same time, using a wide range of first published sources from Ukraine embassies in these countries, the author shows difficult conditions of the Ukrainian diplomats work, describes the process of opening diplomatic missions, defines the failures of Ukrainian diplomacy and the Levant leaders' official position toward Ukraine at that time. Despite a large number of publications on the Ukrainian Middle East policy and its perspectives, this article for the first time shows the history of formation of bilateral relations between Ukraine and the Levant states from the very beginning — the declaration of the Ukrainian independence.

Keywords: *Ukraine, Levant, diplomatic relations, embassy, consulate, the Ministry of Foreign Affairs, Bashar Assad, Rafik Hariri, confessionalism.*

На зламі 90-х рр. ХХ ст. у політичному житті України (тоді ще — Української Радянської Соціалістичної Республіки) відбувалися радикальні трансформації. Зміни полягали у тому, що у вкрай складний та до певної міри суперечливий час, коли на фоні неспроможності тогочасної влади вирішити нагальні питання економічного розвитку країни, здійснити системну модернізацію суспільства, український народ все ж зробив свій вирішальний вибір на шляху до незалежності. Одним із найбільш складних і контроверсійних завдань процесу державотворення стала розробка концептуальних засад зовнішньої політики та здійснення міжнародної діяльності, яка б адекватно відповідала національним інтересам держави.

Новий історичний етап у розвитку української дипломатії, зокрема на близькосхідному напрямі, розпочався 16 липня 1990 р. з ухвалення Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України¹. У документі відзначалося, що «Українська РСР як суб'єкт міжнародного права здійснює безпосередні зносини з іншими державами, укладає з ними договори, обмінюється дипломатичними, консульськими, торго-

вельними представництвами, бере участь у діяльності міжнародних організацій в обсязі, необхідному для ефективного забезпечення національних інтересів Республіки у політичній, економічній, екологічній, інформаційній, науковій, технічній, культурній та спортивній сферах»².

Незважаючи на історичну обумовленість проголошення незалежності у серпні 1991 р., останній відрізок тернистого шляху до власної державності, який торувала наша країна від ухвалення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. до Акта проголошення незалежності України, був вкрай нелегким. Реалізація положень Декларації вимагала від влади рішучих кроків, тому в умовах титанічних зусиль і напруженого режиму український парламент продовжив роботу з розбудови молодої Української держави, яка полягала в ухваленні низки постанов, указів і законів, які мали стати нормативною базою подальшого функціонування України як самостійного суб'єкта міжнародних відносин.

Результатом ретельної і копіткої, але водночас динамічної і стрімкої роботи стало те, що 24 серпня 1991 р. Верховна Рада УРСР конституційною більшістю голосів — 346 народних депутатів «за», 4 — «проти», при незначній групі тих, що утрималися, ухвалила Постанову «Про проголошення незалежності України» й «Акт проголошення незалежності України»³.

Як пригадує знаний український дипломат К. Грищенко (міністр закордонних справ України у 2003–2005 рр. та 2010–2012 рр.), після проголошення незалежності міжнародна спільнота, у тому числі й давні опоненти Радянського Союзу, зайняла вичікувальну позицію, боячись зіпсувати відносини з Москвою, а надто завдати шкоди «улюбленцеві Заходу» М. Горбачову⁴. Втім, після Всенародного референдуму 1 грудня будь-які сумніви відпали: Україна — незалежна держава, а час Радянської імперії добіг кінця. Для України ж настав час першого великого зовнішньополітичного тріумфу — вона приймала парад визнань. Уже 2 грудня нас визнали Польща й Канада, а всього протягом місяця це зробили 75 (!) країн, у тому числі й держави Леванту — Сирійська Арабська Республіка, Ліванська Республіка та Йорданське Хашимітське Королівство.

Держави Леванту є своєрідними воротами на Арабський Схід та до країн Перської затоки, що визначає їх геостратегічне положення, а також являють собою важливий транзитний коридор, транспортний і комунікаційний вузол. Історична ж роль субрегіону обумовлена тим, що країни Леванту понад півстоліття перебувають в епіцентрі ізраїльсько-палестинського протистояння та є важливими учасниками близькосхідного мирного процесу, від яких залежать перспективи досягнення миру на Близькому Сході загалом та розв'язання палестинської проблеми

зокрема. Ці країни відіграють важливу роль як у міжарабській політиці, так і у близькосхідній стратегії США та Європейського Союзу.

Стратегічне значення держав Леванту для України в контексті її близькосхідної політики обумовлюється, на додаток до вищезазначених чинників, тим, що Левант — це перспективний ринок для українських товарів, послуг і технологій, у тому числі військового призначення, потенційне джерело інвестицій, важливий транспортний коридор, це своєрідні «ворота» для просування українських товарів і послуг на ринки інших близькосхідних країн, передусім до Іраку. Своєю чергою країни Леванту співробітництво з Україною приваблює з огляду на вигідне геополітичне положення нашої держави, її унікальні транзитні можливості, значний промисловий і науково-технічний потенціал, місткий і перспективний ринок збуту продукції.

На сьогодні в українській історіографії присутній досить вагомий масив праць, в яких розглядається роль і місце держав Близького Сходу у зовнішній політиці загалом, а також, поряд із двосторонніми взаєминами з іншими арабськими країнами, містяться згадки й про відносини України з державами Леванту. Серед таких досліджень необхідно відзначити статті О.О. Воловича, Д.І. Серова, Р.К. Петюра, В. Макуха, Ж.Б. Ігошиної, С.С. Нагорного та ін.⁵

Першу спробу здійснити комплексний огляд розвитку відносин України саме з державами Леванту зробив Д.І. Серов, який приділив особливу увагу цьому питанню в розділі своєї дисертації «Україна й арабські країни Леванту: політичне та торговельне співробітництво»⁶. Заслужують також на увагу праці арабських учених, які свого часу навчалися та працювали в Україні, а саме Хареса Юсефа, Саліма Сухейль Хамаде, Аммар Хусні Мехді⁷.

Водночас, історія встановлення дипломатичних відносин й обміну дипломатичними місіями, що було реперною точкою подальшої розбудови двосторонніх відносин, залишається поза увагою дослідників зовнішньої політики України. Завдяки аналізу матеріалів і документів Фонду міжнародних договорів (Фонд 2) та Фонду закордонних установ (Фонд 8) Галузевого державного архіву МЗС України, які вперше запроваджуються до наукового обігу, авторові в межах заявленої теми вдалося висвітлити такі питання, як визнання країнами Леванту державної незалежності України, способи та шляхи встановлення дипломатичних відносин, процес підготовки та відкриття дипломатичних установ, робота українських дипломатів із налагодження контактів з вищим керівництвом країн Леванту, обставини, за яких відбувалося оформлення відносин незалежної Української держави з Сирією, Ліваном та Йорданією, прорахунки та невдачі української дипломатії, гальмівні чинники розвитку

відносин на початковому етапі, ставлення лідерів зазначених держав до нової незалежної держави — України.

Із проголошенням державної незалежності перед Міністерством закордонних справ України постала низка нових і непростих завдань. Йшлося, передусім, про визнання нашої держави міжнародним співтовариством, установа дипломатичних відносин і створення ефективної мережі власних дипломатичних і консульських представництв, а у перспективі — про розбудову повноцінних двосторонніх відносин із зарубіжними країнами. Однак на той момент нашій державі зрештою пощастило, бо Українська РСР мала своє Міністерство закордонних справ, хоча функції його і були вкрай обмеженими. Як згадує К. Грищенко, у відомстві працювало менше сотні дипломатів, але це були справжні професіонали, і саме вони стали тим «ударним загonom, який виніс на своїх плечах неймовірно навантаження перших самостійних кроків України. Вони ж були тим ядром, навколо якого швидко сформувалася зовнішньополітична служба нової держави»⁸.

Однією з перших арабських країн державну незалежність України 28 грудня 1991 р. визнала Сирійська Арабська Республіка (САР)⁹. Дипломатичні відносини між державами були встановлені 31 березня 1992 р. під час візиту до Кієва міністра закордонних справ Сирії Фарука Аш-Шараа¹⁰. У ході візиту глави зовнішньополітичних відомств України А. Зленко й Сирії Фарук Аш-Шараа підписали Угоду про встановлення дипломатичних відносин між Україною та САР й Угоду про співробітництво та координацію між МЗС України та МЗС Сирії.

Відповідно до першого документа, уряд України й уряд Сирійської Арабської Республіки, «виходячи з почуття спільності їхніх історичних і суспільних зв'язків, прагнучи розвивати двосторонні відносини на основі принципів і цілей Статуту ООН і Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р., висловлюючи свою впевненість у тому, що встановлення дипломатичних відносин між ними служить справі зміцнення миру і безпеки на Близькому Сході й в усьому світі, висловлюючи бажання розвивати дружні стосунки і співробітництво в політичній, економічній, торговельній, науково-технічній і культурній галузях, ухвалили рішення встановити дипломатичні відносини на рівні посольств»¹¹.

1993 р. Верховна Рада України, усвідомлюючи необхідність нормативного оформлення дипломатичної присутності України в Сирії для подальшої розбудови двосторонніх відносин, ухвалила рішення про відкриття Посольства України в САР, яке почало функціонувати лише за сім років. Подібна затримка пояснювалася певною недовірою сирійського керівництва до молодого Українського держави та, водночас, традиційною прорадянською, а згодом проросійською орієнтацією Сирії¹².

Водночас, варто зауважити, що двосторонній діалог за різними напрямками у зазначений період не припинявся. Так, у лютому 1993 р. у Сирії з робочим візитом перебував голова Держводгоспу України В. Хорєв, який обговорив питання співробітництва в галузі проектування будівництва й експлуатації меліоративних систем у Сирії; у жовтні 1993 р. Україну відвідав міністр іригації САР Абдул Рахман Мадані.

Підтримання контактів саме на рівні галузевих міністрів і відомств не було випадковим й обумовлено тим, що співпраця в науково-технічній галузі успішно розвивалася ще з радянських часів. Так, українські спеціалісти брали участь у спорудженні та подальшій експлуатації гребель й електростанцій на річках Єфрат і Нагр Кабір, у створенні великих штучних озер Асад, Катина, у проектах меліорації й іригації, будівництві теплоелектростанції «Тишрін» і низки промислових об'єктів. Окрім того, українські інститути й підприємства брали участь у будівництві залізничної мережі в Сирії¹³.

Згодом 1994 р. на розгляд сирійській стороні були передані проекти низки угод, серед яких — про співробітництво в галузі охорони здоров'я, торговельно-економічну та міжбанківську співпрацю. Вищезазначені документи передбачали: у галузі охорони здоров'я — розвиток і розширення співробітництва в галузі охорони здоров'я та медичних наук за всіма основними напрямками (кардіохірургія, нейрохірургія, мікрохірургія ока, неонатологія, ортопедія і травматологія, експорт-імпорт медикаментів тощо), обмін спеціалістами з метою навчання та консультацій, прямі контакти між медичними установами й організаціями, обмін інформацією щодо новітнього обладнання¹⁴; у торговельно-економічній сфері — зміцнення, розвиток і заохочення торговельних зв'язків, економічного й технічного співробітництва, забезпечення технічної допомоги для інвестиційних проектів, передача технологій і ноу-хау, створення спільних підприємств, співробітництво між організаціями та компаніями двох держав, режим найбільшого сприяння щодо мит, податків й інших зборів, які застосовуються до імпорту й експорту, правил та адміністративних процедур стосовно митного очищення товарів¹⁵; у міжбанківській галузі — розвиток і зміцнення співробітництва в банківській сфері на основі рівноправності та взаємної вигоди, обмін останнім досвідом й інформацією з питань монетарної, кредитної і банківської політики, а також розвитку банківських систем обох країн¹⁶.

У результаті попередньої роботи із налагодження взаємодії із профільними сирійськими відомствами 1996 р. намітилась тенденція до активізації двосторонніх політичних й економічних контактів між Україною та Сирією, а першим кроком у цьому напрямку був візит 21–24 грудня делегації МЗС України на чолі із заступником міністра закордонних справ

К. Грищенком. Наступним кроком став візит в Україну 1–4 червня 1997 р. делегації САР у складі заступника глави МЗС Сирії Руслана Аллюша та начальника Департаменту країн східної Європи МЗС Хаміда Хасана¹⁷.

Врешті решт, офіційний візит до Сирії заступника міністра закордонних справ України О. Майданника в лютому 1999 р. став справжнім проривом на шляху розбудови українсько-сирійських відносин. Заступник глави українського МЗС був прийнятий віце-президентом Сирії Абдель Халімом Хаддамом і міністром закордонних справ Сирії Фаруком Аш-Шараа. Під час перемовин віце-президент САР виявив надзвичайно прихильне ставлення до ідеї активізації українсько-сирійського співробітництва в усіх галузях, при цьому Абдель Халім Хаддам наголосив, що Україна і Сирія «історично, економічно та географічно приречені до тісного і всебічного та стратегічного партнерства»¹⁸. Ця теза є небезпідставною, оскільки за радянських часів близько 80% усього товарообігу між Сирією та СРСР здійснювалось через морські порти України¹⁹.

На думку автора, активізація двостороннього діалогу створила додаткові підстави розглянути можливість оформлення повноцінної української дипломатичної присутності в Сирії, що сприяло би просуванню національних інтересів нашої держави в регіоні. Так, 20 грудня 1999 р. Президент України Л. Кучма підписав указ № 1600 / 99 «Про призначення Є. Микитенка Надзвичайним і Повноважним Послом України в Сирійській Арабській Республіці»²⁰. 7 лютого 2000 р. Є. Микитенко прибув до Дамаска, а вже 23 лютого був прийнятий міністром закордонних справ Сирії Фаруком Аш-Шараа, якому вручив копії вірчих грамот²¹. Під час бесіди очільник сирійського зовнішньополітичного відомства відзначив, що Сирія й Україна є «дружніми державами, і їх поєднують міцні історичні, торговельно-економічні та гуманітарні зв'язки». Він висловив задоволення з приводу того, що протягом останніх років відбулося кілька візитів високих посадових осіб України до Дамаска, зазначив важливість своєї зустрічі восени 1999 р. з міністром закордонних справ Б. Тарасюком у Нью-Йорку під час роботи сесії Генасамблеї ООН та висловив сподівання, що Україна як непостійний член Ради Безпеки ООН у 2000–2001 рр. сприятиме встановленню справедливого миру на Близькому Сході. Фарук Аш-Шараа зазначив, що заснування посольства України в Дамаску є важливою історичною подією та запевнив, що Сирія готова розвивати з Україною багатопланову взаємовигідну співпрацю, а також побажав успіхів нашій державі на шляху політичних й економічних реформ.

Можна вважати, що 2000 р. став визначальним для українсько-сирійських відносин, оскільки саме цього року розпочало свою роботу Посольство України в Дамаску. 26 травня 2000 р. біля будинку посоль-

ства було урочисто піднято прапор України, а поблизу входу встановлено дошку з гербом нашої держави і назвою установи українською, арабською й англійською мовами²². Незабаром, 17 серпня 2000 р. посол України Є. Микитенко вручив вірчі грамоти Президенту Сирії Башару Асаду. Під час бесіди, що відбулася після церемонії вручення, Башар Асад висловив готовність офіційного Дамаска й надалі розвивати взаємовигідну співпрацю з Україною в усіх галузях — торговельно-економічній, політичній, науково-технічній, гуманітарній та ін.²³

Під час перебування в Сирії урядової делегації України на чолі з першим віце-прем'єр-міністром Ю. Єхануровим 7–11 жовтня 2000 р. відбулося офіційне відкриття посольства нашої держави в САР²⁴.

Однак, як уже зазначалося, де-факто диппредставництво України в Дамаску розпочало свою роботу в лютому 2000 р. із прибуттям до сирійської столиці посла Є. Микитенка. 10 жовтня глава української делегації провів зустріч з Президентом Сирії Башаром Асадом, який наголосив, що в Сирії надають дуже великого значення зміцненню традиційних дружніх зв'язків з Україною та розширенню взаємовигідної співпраці в різноманітних галузях, як уже зазначалося вище. При цьому сирійський лідер запевнив, що візьме під особистий контроль розвиток українсько-сирійських відносин²⁵. Президент Сирії під час переговорів також запевнив Ю. Єханурова, що впродовж найближчого часу буде засновано посольство САР в Києві, що повинно сприяти подальшому розширенню двостороннього співробітництва в усіх сферах²⁶.

Зі свого боку, перший віце-прем'єр-міністр Ю. Єхануров зазначив, що в Україні високо цінують і добре пам'ятають той факт, що Сирія була однією з перших арабських держав, яка де-юре визнала незалежність нашої держави та встановила з нею дипломатичні відносини. Він зазначив, що керівництво України виходить з того, що для нашої держави Сирія є одним із головних перспективних партнерів на Близькому Сході, про що свідчать значні обсяги нашого торговельно-економічного співробітництва (товарообіг між країнами у 1999 р. склав 124,5 млн. доларів США, з яких експорт становив 122,5 млн., а імпорт — 2 млн.²⁷) та відкриття української дипмісії у Дамаску. Ю. Єхануров наголосив, що враховуючи позитивну динаміку двосторонніх відносин та значну (близько 8 тис. осіб²⁸) сирійську діаспору в Україні, офіційний Київ з радістю вітає відкриття сирійського посольства в українській столиці. Під час переговорів з Президентом Сирії також було наголошено, що сприяння просуванню мирного процесу в регіоні Близького Сходу — один із ключових напрямів зовнішньої політики України, яка протягом 2000–2001 рр. є непостійним членом РБ ООН. При цьому позиція України з питань близькосхідного врегулювання, наголосив український високопосадовець,

залишається незмінною — Україна закликає сторони до відновлення переговорного процесу, виконання резолюцій РБ ООН № 242 від 22 листопада 1967 р. (передбачала виведення ізраїльських військ із територій, окупованих під час другої арабо-ізраїльської війни 5–10 червня 1967 р. (Синайський півострів, Сектор Газа, Західний берег р. Йордан, Голанські висоти), припинення війни на Близькому Сході, визнання права на суверенітет усіх держав регіону) і № 338 від 22 жовтня (містила заклик до Ізраїлю та Сирії, Єгипту, Іраку, інших арабських країн припинити бойові дії у рамках четвертої арабо-ізраїльської війни та розпочати практичне виконання положень вищезазначеної Резолюції № 242) з метою досягнення всеохоплюючого миру²⁹. У відповідь на це Башар Асад зазначив, що протягом останніх років США вдаються до політичного тиску в процесі мирного врегулювання в регіоні³⁰.

Рік заснування посольства України в Дамаску був визначальним для Сирії, оскільки 10 червня 2000 р. помер незмінний впродовж майже 30 років Президент Сирії Хафіз Асад, після чого в липні того ж року його наступником став син — Башар Асад³¹. На думку автора, фактично відразу після приходу до влади Башар Асад опинився у вкрай непростій ситуації. З одного боку, старій гвардії соратників свого батька він був певною мірою зобов'язаний обранням на найвищий пост у державі, з іншого — сирійська громадськість перебувала в очікуванні великих економічних і політичних свобод, котрі пов'язували з особистістю молодого Президента найрізноманітніші соціальні прошарки. Крім того, сам Башар Асад був переконаний у необхідності проведення докорінних соціально-економічних реформ, неможливих без демократичних перетворень³².

12 лютого 2002 р. у сирійському місті Алеппо почало функціонувати Почесне консульство України в Сирії на чолі з громадянином Сирії бізнесменом Тамером Аль-Тунсі. Присутність консульської установи України в Алеппо, другому за значенням місті Сирії, розширило можливості для ефективного забезпечення захисту прав й інтересів українських громадян. У листопаді 2004 р. статус Почесного консульства України в м. Алеппо було підвищено до Почесного Генерального консульства, а Тамера Аль-Тунсі, відповідно, було призначено на посаду Почесного Генерального консула України в Алеппо³³. Внесок почесного генконсула в розбудову українсько-сирійських відносин був з часом оцінений керівництвом нашої держави, зокрема, Указом Президента України № 623/2009 від 18 серпня 2009 р. «Про відзначення державними нагородами України громадян іноземних держав» Тамер Аль-Тунсі був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня «за вагомий особистий внесок у зміцнення міжнародного авторитету України, популяризацію її

історичної спадщини і сучасних досягнень та з нагоди 18-ї річниці незалежності України»³⁴.

Щодо Посольства САР в Україні, то воно почало функціонувати в Києві лише у серпні 2004 р., а його офіційне відкриття відбулось у квітні 2005 р. Відтоді Сирію в Україні представляв Тимчасовий Повірений у справах Сирійської Арабської Республіки Сулейман Абудіяб, котрого у квітні 2011 р. замінив професор і відомий сирійський державний діяч Мухаммад Саїд Акіль³⁵.

Варто привернути окрему увагу саме до особи згаданого дипломата, оскільки він став першим Надзвичайним і Повноважним послом Сирії в Україні. Це пов'язано із тим, що в грудні 2010 р. під час зустрічі Президентів Сирії Башара Асада й України В. Януковича, що відбулася в рамках офіційного візиту до нашої держави очільника САР, було порушено питання про необхідність підвищення ступеня дипломатичної присутності Сирійської арабської Республіки в Україні. За результатами перемовин, Президент Башар Асад, виходячи з тривалих, міцних і дружніх відносин між Сирією й Україною, ухвалив рішення про призначення впродовж найближчого часу посла, і вже 23 січня 2011 р. сирійський лідер підписав Указ про призначення Послом Сирії в Україні Мухаммада Саїд Акіля. Новопризначений дипломат приступив до виконання своїх обов'язків 25 лютого 2011 р., а 6 квітня вручив вірчі грамоти³⁶.

Необхідно зауважити, що перший надзвичайний та повноважний посол Сирії в Україні був людиною, яка вже мала досвід взаємодії з країнами колишнього Радянського Союзу, оскільки отримав освіту в Москві — закінчив підготовчий факультет Московського автодорожнього інституту 1972 р., електротехнічний факультет Московського енергетичного інституту (МЕІ) 1978 р. та докторантуру МЕІ 1980 р.³⁷.

Автор погоджується із думкою українські дипломатів, які, аналізуючи досить тривалий процес оформлення дипломатичної присутності Сирії в Україні, відзначають, що відносна пасивність сирійської сторони щодо розбудови двосторонніх взаємин з Україною пояснюється низкою факторів, як об'єктивного так і суб'єктивного характеру. Зокрема, до них можна віднести внутрішні економічні проблеми України, зовнішньополітичну орієнтацію Сирії на Росію, яка стала правонаступницею СРСР, що був традиційною й основною опорою сирійського режиму на світовій арені та ін.³⁸.

30 грудня 1991 р. державну незалежність України визнала Ліванська Республіка³⁹. Дипломатичні відносини між двома країнами, на відміну від України та Сирії, були встановлені шляхом обміну нотами між міністерствами закордонних справ України та Лівану. 31 серпня 1992 р. МЗС України надіслало ноту на адресу зовнішньополітичного відомства Лі-

вану, в якій говорилося таке: «Уряд України, бажаючи розвивати всебічне співробітництво з Ліванською Республікою відповідно до цілей і принципів Статуту ООН і будучи впевненим, що це співробітництво сприяє розвитку дружніх відносин між нашими двома державами, пропонує встановити дипломатичні відносини між Україною і Ліванською Республікою на рівні посольств на основі Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. і Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р. Міністерство Закордонних Справ України вважатиме, що у випадку, якщо ця пропозиція є прийнятною для Ліванської Республіки, дата отримання ноти-відповіді Міністерства Закордонних Справ Ліванської Республіки становитиме офіційну дату встановлення дипломатичних відносин між Україною і Ліванською Республікою»⁴⁰.

У ноті-відповіді Міністерства закордонних справ ЛР № 2020 / 5 від 26 жовтня 1992 р. відзначалося, що уряд Ліванської Республіки вітає пропозицію встановити дипломатичні відносини з Україною і погоджується зі змістом ноти, надісланої українською стороною⁴¹. Відповідно до ноти українського МЗС, дата отримання ноти-відповіді (14 грудня 1992 р.) стала датою встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ліваном.

Йдучи апробованим шляхом, що відповідав загальноприйнятій дипломатичній практиці, Україна почала оформлення своєї дипломатичної присутності в Лівані з призначення консула. Так, у лютому 1994 р. ліванський бізнесмен Самір Тавіле був призначений Почесним консулом України у Ліванській Республіці, що на той час, за відсутності нашого дипломатичного представництва, було вкрай важливим і корисним кроком для розвитку двосторонніх контактів⁴².

Вищезазначене вимагало від МЗС України прискорити процес започаткування посольства, й у січні 1995 р. у Лівані з робочим візитом перебувала група українських дипломатів, яка провела переговори з широкого кола питань активізації двостороннього співробітництва, зокрема, стосовно заснування 1995 р. українського посольства у Ліванській Республіці. Так, 22 травня до Бейруту прибула передова група посольства України на чолі з першим секретарем В. Новиковим, яка розпочала роботу 7 червня 1995 р. Вже 19 червня посольство України офіційно розпочало свою роботу, про що були поінформовані відповідною нотою МЗС Лівану й акредитовані в країні диппредставництва⁴³.

12 червня 1995 р. до ліванської столиці прибув Тимчасово повірений у справах України в Ліванській Республіці В. Шибко, вже наступного дня розпочавши виконання покладених на нього обов'язків⁴⁴. Український дипломат, насамперед, провів ретельну та копітку роботу із започаткування контактів із владними структурами — був прийнятий Президентом

Лівану Ільясом Храуї, спікером парламенту Набігом Беррі, прем'єр-міністром Рафіком Аль-Харірі та міністром закордонних справ Фуадом Буейзом, якому передано лист глави МЗС України Г. Удовенка про його призначення Тимчасово повіреним у справах⁴⁵.

Невдовзі 18 серпня 1995 р. відбулася церемонія офіційного відкриття української дипломатичної установи у ліванській столиці — місті Бейрут⁴⁶. З ліванської сторони в офіційній церемонії відкриття диппредставництва взяли участь міністр закордонних справ Фуад Буейз, депутати парламенту та співробітники МЗС, з української сторони — заступник голови ВР України О. Дьомін, депутати Верховної Ради та начальник Управління МЗС України І. Литвин. Відкриття українського посольства широко висвітлювали ліванські засоби масової інформації⁴⁷. Прем'єр-міністр Лівану Рафік Аль-Харірі охарактеризував започаткування діяльності посольства України в Бейруті як крок, що свідчить про рішучість України проводити незалежну політику на Близькому Сході з урахуванням своїх національних інтересів. У цьому плані Ліван як складова і невід'ємна частка арабського світу, на переконання глави ліванського уряду, зможе стати для України «вікном» на Близький Схід⁴⁸.

Автор звертає особливу увагу на те, що, розпочинаючи політичний діалог з вищим керівництвом країни, посольству України довелося з особливою пильністю поставитися до такого аспекту внутрішньополітичного життя Лівану як глибокий міжконфесійний розкол ліванського суспільства⁴⁹. Вказаний розкол спричинений тим, що свого часу в основу державного устрою країни було покладено принцип конфесіоналізму, відповідно до якого посада Президента закріплена за християнином-маронітом, прем'єр-міністра — за сунітом, голови парламенту — за шіїтом⁵⁰.

Конфесіоналізм як невід'ємна частина політичного життя Лівану мав наслідком прагнення конфліктуючих угруповань поставити вже на початковому етапі під свій контроль або вплив діяльність української дипмісії з метою подальшої монополізації двосторонніх українсько-ліванських відносин, як це сталося з деякими іноземними місіями в Лівані. У зв'язку з цим диппредставництво, незважаючи на пропозиції окремих груп впливу, які позиціонували себе як «друзі України», сприяти організації негайних зустрічей з президентом, прем'єр-міністром або головою парламенту, почало встановлювати робочі контакти з представниками політичної еліти країни виключно через МЗС Лівану, що в подальшому було схвально сприйнято як з боку зовнішньополітичного відомства, так й інших державних органів країни.

Враховувалася наявність у чисельних прошарків ліванського суспільства, навіть серед панівної верхівки, почуття ностальгії за СРСР,

існування якого дозволяло ліванцям досить вдало грати на протиріччях по осі Москва–Вашингтон, Дамаск–Тель-Авів, отримуючи при цьому як політичний капітал, так й економічні дивіденди⁵¹.

Водночас, варто відзначити й існування недовіри до молодого Української держави, оскільки країни Леванту, що звикли до багаторічної взаємодії з Радянським Союзом, зайняли вичікувальну позицію, побоюючись викликати невдоволення «старшого брата». Враховуючи зазначене, Росія, прагнучи попередити послаблення власного впливу в країні, доклала максимум зусиль для втримання позицій, зокрема вдавалася до активної підтримки спеціальних служб. У даному випадку показовими є свідчення Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В. Шибка, який у Звіті про роботу ПУ в Лівані за 1995 р. відзначав, що значна активність у країні різних політичних угруповань й інформаційна відкритість Лівану створює сприятливий ґрунт для діяльності спецслужб як країн Заходу, так і Росії⁵².

Беручи до уваги викладене вище, зокрема й приклад Сирії, необхідно констатувати, що суттєва затримка у процесі оформлення дипломатичної присутності як України в зазначених країнах, так і САР та Лівану в нашій державі була явищем тенденційного характеру, спричиненого низкою внутрішніх та зовнішніх обставин.

Необхідно звернути особливу увагу й на те, що саме у час відкриття українського диппредставництва Ліван опинився у стані важкої політичної кризи, яка була спричинена такими обставинами. Головною політичною подією року в Лівані стало подовження 19 жовтня 1995 р. терміну президентства Ільєса Храуї шляхом внесення змін до конституції Лівану. Такий розвиток подій став можливим завдяки сильному тиску політичного керівництва Сирії на лідерів християнської громади, парламентарів й особисто голову парламенту Набіга Беррі. Головним чинником, який примусив Сирію наполегливо вимагати збереження президентства за Ільєсом Храуї, незважаючи на його незгоду, було прагнення до закріплення існуючого статус-кво в Лівані, забезпечення його стабільності та прогнозованості.

Однак подальші кроки ліванського Президента (спроби відродити політичну роль християнської громади Лівану та розвиток традиційних відносин із Францією як колишньою країною-домініоном) були вкрай негативно сприйняті Дамаском, викликали значне напруження у стосунках Президента Ільєса Храуї та просирійськи налаштованого прем'єр-міністра Рафіка Аль-Харірі й лідера друзів Валіда Джумבלата. До того ж, загострилися відносини між Президентом і главою парламенту Набігом Беррі, оскільки Ільєс Храуї, всупереч своїм обіцянкам не проводити вибори до парламенту 1996 р., виступив з ідеєю їхньої необхідності⁵³.

Українські дипломати, які були першопрохідцями формування близькосхідної політики незалежної України, констатували, що вплив Росії на Близькому Сході після розпаду СРСР помітно зменшився, а на зустрічі з Президентом Лівану Ільясом Храуї з його боку лунав негативізм щодо Росії. У зв'язку із цим, Тимчасово повірений у справах України В. Шибко наголошував під час зустрічей з керівництвом Лівану, що, по перше, Україна не має у минулому нічого, що негативно характеризувало б її на міжнародній арені, по-друге, як одна із засновниць ООН, Україна має багатий досвід міждержавних відносин, що могло б бути використано при врегулюванні конфліктів, зокрема близькосхідного, по-третє, Україна як індустріально розвинена країна зі значним науково-технічним й економічним потенціалом могла б вести торгівлю з Ліваном безпосередньо, а не через треті країни⁵⁴.

Домінуючим фактором, який впливав на внутрішньополітичний та до певної міри й економічний стан країни, протягом 1995 р. залишався комплекс проблем врегулювання ліванського треку арабо-ізраїльського конфлікту та спроби ліванського керівництва привернути увагу світового загалу до необхідності дотримання Ізраїлем виконання резолюції РБ ООН № 425 від 19 березня 1978 р. (передбачала створення Тимчасових сил ООН на території Лівану). У зв'язку з цим, як повідомляє Тимчасово повірений у справах України в Лівані у звіті про діяльність посольства за 1995 р., під час бесід з ліванським керівництвом неодноразово висловлювалось прохання до України підтримати позицію Лівану стосовно безумовного виконання Ізраїлем вищезазначеної резолюції щодо відновлення повного суверенітету на півдні Лівану.

З проханням сприяти активізації ролі нашої держави на близькосхідному напрямку, особливо з урахуванням фактору поступового послаблення Росії на Близькому Сході, звертався під час зустрічей Президент Лівану Ільяс Храуї. Він виклав позицію Лівану щодо перспектив близькосхідного врегулювання і виказав свою занепокоєність стосовно односторонньої проізраїльської позиції США, яка повністю ігнорує інтереси Лівану в постконфліктному регіональному процесі⁵⁵.

Водночас, що стосується ліванської дипломатичної присутності в Україні, то із самого початку інтереси Ліванської Республіки у нашій державі представляв за сумісництвом посол Лівану в Польщі. Згодом під час візиту до Києва в липні 2003 р. Президент Лівану Еміль Лахуд заявив, що Бейрут з метою активізації двостороннього політичного діалогу й торговельно-економічної співпраці має намір відкрити своє дипломатичне представництво в українській столиці. На виконання вищезазначеного 2004 р. було започатковано діяльність Почесного консульства Лівану в Україні, а в лютому 2006 р. розпочало свою роботу Посольство

Лівану в Києві⁵⁶. У березні 2006 р. вірчі грамоти Президенту України В. Ющенку вручив надзвичайний та повноважний посол Лівану в Україні Юссеф Садака, каденція якого завершилася в 2013 р.⁵⁷.

Аналізуючи причини значного відтермінування відкриття посольства Лівану в Україні, автор звертає увагу на те, що період після 1990 р. був для Ліванської Республіки вкрай складним і суперечливим з погляду соціально-економічного розвитку. Це було спричинено тяжкими наслідками 15-річної громадянської війни у Лівані, внаслідок якої у 1975–1990 рр. загинуло майже 100 тис. осіб, 300 тис. — поранено, при цьому 80% з них були мирними жителями. Окрім того, внаслідок масової внутрішньої міграції докорінно змінився конфесійний та етнічний баланс у країні⁵⁸.

Найбільших збитків зазнало сільське господарство та промисловість, була практично зруйнована інфраструктура та сфера послуг, через що на початку 1990-х рр. Ліван вступив у період тяжкої економічної кризи. Економічне відродження країни суттєво ускладнювалося критичною нестачею висококваліфікованих кадрів. Це було спричинено масштабною еміграцією ліванців (за роки війни Ліван покинули 650 тис. осіб, тобто 30% від кількості населення до війни, зокрема 135 тис. інженерів, лікарів, адвокатів, викладачів, кваліфікованих спеціалістів)⁵⁹.

У зв'язку з цим, автор вважає, що період соціально-економічних та політичних перетворень, що супроводжувався політичною турбулентністю, жодним чином не сприяв та почасти унеможлилював відкриття нових дипломатичних представництв через виключно матеріальні труднощі, що поряд із недовірою до України як молодій державі й спричиняло суттєве зволікання з відкриттям посольства Лівану в Україні.

Йорданське Хашимітське Королівство визнало державну незалежність України 28 грудня 1991 р. У ноті на адресу Міністерства закордонних справ України від 2 січня 1992 р. посольство Йорданії в Російській Федерації повідомляло про ухвалене урядом Йорданії рішення стосовно визнання незалежності нашої держави та бажання йорданської сторони розвивати й зміцнювати двосторонні відносини в усіх сферах. Саме йорданське дипломатичне представництво в Москві згодом взяло на себе функції проміжної ланки у справі встановлення дипломатичних відносин між двома державами⁶⁰. Очевидно, що, перебуваючи у фарватері російського впливу, Йорданія, як й інші країни Леванту, з певною недовірою поставилася до Української держави та перші контакти здійснювала через посольство в Росії, яке стало правонаступником диппредставництва Королівства в СРСР.

У ноті-відповіді українського МЗС від 19 лютого 1992 р. на адресу посольства Йорданії у Росії повідомлялося про пропозицію уряду України

встановити дипломатичні відносини на рівні посольств. Відповідно до вказаної ноти, 19 квітня 1992 р. (дата отримання відповіді від МЗС Йорданії) стало датою встановлення дипломатичних відносин між нашою державою та Королівством⁶¹.

1997 р. у місті Амман було започатковано діяльність Почесного консульства України на чолі з почесним консулом — підданим Йорданії бізнесменом Мухаммадом Аль-Хувейді. На посаду Почесного консула України він був призначений за рекомендацією ряду українських ділових структур та МЗС Йорданії. Згідно з даними Фонду закордонних Установ МЗС України, установчі дані почесного консула були такими: повне ім'я — Мухаммад Атеф Ахмед Ельян Аль-Хувейді, народився 1 січня 1951 р. в Аммані, йорданець, одружений, має 8 дітей; сфера діяльності — власник декількох фірм і компаній, зокрема з 1973 р. — президент підрядної компанії «Аль-Хадж Ахмед Ельян Аль-Хувейді і сини — підрядні роботи» зі статутним фондом 1,2 млн. доларів США.

Відповідно до угоди, укладеної між зовнішньополітичним відомством України та Мухаммад Аль-Хувейді, на його прохання до консульства відряджалися консульські співробітники Міністерства для здійснення консульського обслуговування громадян (видачі віз, легалізації документів, вчинення нотаріальних дій тощо)⁶².

Утім, як свідчать архівні дані, діяльність почесного консула у випадку з Йорданією мала для української сторони сумні наслідки. Згідно з домовленостями, досягнутими між МЗС України та Мухаммад Аль-Хувейді, у зв'язку з відсутністю на той час штатної установи України в Йорданії, консульське мито за вчинення співробітниками міністерства консульських дій на території Королівства в 1997–2001 рр. акумулювалося на рахунку почесного консула, який мав переказати гроші на рахунок, запропонований МЗС України. Ця домовленість неодноразово підтверджувалась самим Мухаммад Аль-Хувейді, який надавав відповідні письмові зобов'язання із зазначенням конкретних сум, що підлягають перерахуванню до держбюджету України. Однак, порушуючи зобов'язання, Мухаммад аль-Хувейді державні кошти України не повернув та обірвав будь-яких контакти з її офіційними представниками. Як наслідок, сума боргу Україні склала 249 989,13 доларів США, а загальний борг Мухаммад Аль-Хувейді перед йорданськими державними органами, банками та приватними компаніям склав 5,7 млн. доларів США⁶³.

Одночасно з невдалою спробою започаткування української дипприсутності в Йорданії у форматі почесного консульства, Королівство 1997 р. ухвалило рішення про організацію роботи відділу посольства Йорданії в Україні при посольстві Королівства у Російській Федерації на чолі з радником диппредставництва з питань культури. Вже у лютому 1997 р.

вірчі грамоти Президенту України Л. Кучмі вручив посол ЙХК за сумісництвом Хасан Аль-Дахіра. Згодом його змінив на посаді надзвичайний та повноважний посол Йорданії в Україні з резиденцією в Москві Ахмед Алі Мубайдін та 4 березня 2002 р. вручив копії вірчих грамот заступнику держсекретаря МЗС України І. Харченку, який висловив сподівання, що його діяльність на посаді надзвичайного та уповноваженого посла слугуватиме подальшій активізації двостороннього співробітництва⁶⁴. У грудні 2000 р. у Києві розпочало роботу Почесне Консульство Йорданського Хашимітського Королівства в Україні, яке очолював спочатку громадянин Йорданії Мохаммед Аль-Раваджих, а згодом цю посаду обійняв йорданський підприємець Мохаммед Абураджих⁶⁵.

Значне затягування з оформленням дипломатичної присутності Йорданії в Україні також пояснюється внутрішньополітичною кон'юнктурою, що склалася в Королівстві після підписання 1994 р. мирного договору з Ізраїлем, оскільки реалізація його положень стикалася зі значними труднощами. Зокрема, він викликав негативну реакцію частини населення, яке називало договір «миром палаців, а не людей». Своєю чергою навіть помірковані депутати парламенту, які загалом підтримували мирні зусилля короля Хусейна, все ж критикували керівництво країни за надмірний «ідеалізм» і вимагали зайняти більш жорстку позицію стосовно Ізраїлю.

На додачу до цього обстановка в країні ускладнювалася економічними негараздами другої половини 1990-х рр. (незважаючи на списання та рефінансування міжнародними кредиторами частини боргів, розмір зовнішньої заборгованості на кінець 1998 р склав 6,5 млрд. доларів США з тенденцією до зростання; надходження до держскарбниці скоротилися на 11,3% при зростанні бюджетних витрат на 3,6%; знизився загальний обсяг інвестицій, а рівень безробіття склав 27%)⁶⁶.

Усвідомлюючи необхідність повноцінної дипломатичної присутності в Йорданії для захисту прав й інтересів українських громадян та з метою просування національних інтересів України, а також беручи до уваги вкрай негативний досвід використання інституту почесного консульства у Йорданії, у липні 2001 р. керівництво України ухвалило рішення про започаткування діяльності в Йорданії штатної консульської одиниці України в класі Консульства. У зв'язку з цим, 26 листопада 2001 р. був підписаний консульський патент № 74 про призначення Р. Горяйнова Консулом України в Аммані з консульським округом, який охоплював усю Йорданію. Консульство фактично розпочало виконання консульських функцій 23 січня 2002 р.⁶⁷, а в лютому 2003 р. було перетворене на Посольство України в Йорданії⁶⁸.

Під час візиту заступника міністра закордонних справ України В. Кириченка 1–2 грудня 2003 р. до Йорданії відбулася урочиста церемонія

відкриття посольства України в Королівстві. Над новим будинком дипломії було піднято державний прапор України. У церемонії офіційного відкриття 2 грудня взяли участь посол України в Аммані В. Нагайчук, посол України в Сирії В.О. Коваль, акредитовані в Аммані глави дипломатичних місій, йорданські високопосадовці та дипломати, численні представники ділових і громадських кіл Йорданії, виконавач обов'язків директора Департаменту Європи й Америки МЗС Йорданії Валід Ріфаї.

Під час урочистостей В. Кириченко заявив, що заснування українського представництва в Аммані на рівні посольства є складовою покращання українсько-йорданських відносин та їх розвитку, красномовним свідченням щирого бажання та готовності нашої держави до всебічної розбудови, дружніх і взаємовигідних відносин з Йорданським Хашимітським Королівством. Сторони погодились, що відкриття повномасштабної української дипломатичної місії в Йорданії сприятиме активізації двостороннього співробітництва.

В. Кириченко підкреслив, що Україна вітала б заснування, на основі взаємності, посольства Йорданії у Києві, та висловив сподівання, що Королівство прийме рішення про відкриття своєї дипломії заради подальшого поглиблення українсько-йорданських відносин. У відповідь в.о. генерального секретаря МЗС Йорданії Ахмад Мадатха зазначив, що відкриття посольства Королівства в Україні розглядається йорданською стороною як «пріоритетне завдання», і що єдиним стримуючим фактором у цьому питанні є фінансовий чинник. Він висловив сподівання, що в «близькому майбутньому» це питання буде позитивно вирішено⁶⁹.

Окрім того, заступник міністра закордонних справ України В. Кириченко під час контактів з керівництвом МЗС Йорданії, доносячи позицію нашої держави щодо процесу близькосхідного врегулювання, підкреслював, що Україна як держава послідовно виступає за вирішення всіх спірних питань у процесі врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту на основі вищезгаданих резолюцій Ради Безпеки ООН та раніше досягнутих домовленостей, а також принципу «земля в обмін на мир», який передбачає відмову Ізраїлю від територій, захоплених під час Шестиденної війни 5–10 жовтня 1967 р., в обмін на мирні угоди, які гарантуватимуть кордони Ізраїлю та його безпеку.

При цьому наголошувалось, що Україна підтримує розроблений «квartetом» із близькосхідного врегулювання (міжнародний формат за участю РФ, США, ООН та ЄС) план мирного врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту, виконання якого дозволить реалізувати принцип двох суверенних держав — Ізраїлю та Палестини, що мирно співіснують у безпечних і визнаних міжнародним співтовариством кордонах. В. Кириченко також наголосив, що Україна прагне зробити свій практичний внесок у процес розв'язання комплексу близькосхідних проблем,

свідченням чого є активна робота української дипломатії в ООН й участь з липня 2000 р. по серпень 2006 р. 3-го окремого інженерного батальйону Збройних сил України у миротворчій місії у складі Тимчасових сил ООН у Лівані⁷⁰.

Водночас, поряд із низкою факторів внутрішньополітичного та внутрішньоекономічного життя держав Леванту, варто зауважити, що зовнішня політика України також завжди є продовженням політики внутрішньої і залежить від неї безпосередньо. Пробуксовування реформ, економічна криза 1990-х рр., «касетний» і «кольчужний» скандали, глибоко вкорінена корупція, пізніше політичний хаос, що прийшов на зміну «помаранчевим» надіям, — усе це завдавало шкоди міжнародному іміджеві нашої держави та сковувало зовнішньополітичний маневр⁷¹. Як слушно зауважив із цього приводу знаний український історик С.В. Віднянський, очевидно, що, на превеликий жаль, зовнішня політика України впродовж майже всього періоду незалежності залишалася заручницею складних внутрішньополітичних процесів⁷².

Однак, по завершенні досить тривалого та непростого періоду обміну дипломатичними місіями українські диппредставництва все ж змогли зосередити увагу й зусилля на виконанні низки завдань, покликаних сприяти успішній реалізації, активної, збалансованої і прагматичної політики України в країнах Леванту. Серед таких завдань: встановлення та поглиблення контактів посольств із політичним керівництвом країн перебування, лідерами конфесій, автохтонних і релігійних громад, впливовими громадськими діячами, а у випадку з Ліваном — із керівництвом сирійського військового контингенту в країні і через нього з політичним керівництвом Сирії; участь у формуванні договірно-правової бази відносин; забезпечення, просування та захист економічних інтересів України в субрегіоні, вивчення напрямків розвитку двостороннього співробітництва та можливостей залучення інвестицій в економіку України; сприяння виходу українських виробників на ринок країн Леванту й ринки сусідніх держав; започаткування аналітично-прогностичної роботи з метою інформування державних установ України про стан і перспективи розвитку ситуації у країнах Леванту та регіоні загалом, а також проведення спеціальних заходів впливу й акцій реагування; формування позитивного іміджу нашої держави шляхом цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської діяльності, розвитку культурних зв'язків, роботи з випускниками українських вишів і вихідцями з України; забезпечення виходу в інформаційний простір країн Леванту й інших країн регіону з метою оперативного надання об'єктивної інформації щодо ситуації в Україні, її зовнішньої і внутрішньої політики, формування відповідного впливу на громадську думку; збір, первинна обробка та

узагальнення інформації стосовно політичної та економічної ситуації у регіоні з урахуванням перспективи можливості майбутньої участі України в процесі близькосхідного врегулювання.

Отже, дипломатичні відносини між Україною та арабськими державами Леванту були встановлені майже відразу після проголошення Україною незалежності, що свідчило про взаємну зацікавленість країн і їхнє прагнення до розбудови конструктивного співробітництва. Незважаючи на те, що домовленості між Україною та країнами Леванту щодо обміну дипломатичними місіями залишаються не до кінця реалізованими (наразі відсутнє посольство Йорданського Хашимітського Королівства в Києві), наявний рівень дипломатичних відносин дозволяє досить ефективно використовувати існуючий потенціал двосторонньої співпраці та вживати заходів з метою інтенсифікації співробітництва.

В умовах розпаду СРСР та переходу від біполярної моделі світоустрою до однополярної країни Леванту, прагнучи послабити свою залежність від великих держав, взяли курс на пошук нових політичних й економічних партнерів, у тому числі серед посткомуністичних держав — колишніх республік СРСР, чільне місце серед яких посідала Україна з її багатим природно-ресурсним, природно-виробничим, людським і науково-технічним потенціалом.

Строки, обставини та процес започаткування диппредставництв різночуже відрізнялися, що було спричинено низкою як об'єктивних моментів, притаманних специфічним політичним процесам, характерним для країн Леванту, так і суто суб'єктивних. Зокрема, варто виокремити такі чинники: недовіра до молодого Українського держави на тлі багаторічних зв'язків із Радянським Союзом; вичікувальна позиція з метою зрозуміти настрої Росії у нових геополітичних реаліях, соціально-економічні негаразди як у державах Леванту, особливо після громадянської війни у Лівані, так і в Україні; політичні пертурбації та протистояння, спричинені проблемами конфесіоналізму в Лівані, зміна влади в Сирії та Йорданії; суто фінансовий чинник тощо. Зволікання та значне відтермінування відкриття дипломатичних представництв мало тенденційний характер у зв'язку із вищевикладеними чинниками, тому часто вимагало ухвалення політичного рішення країнами на найвищому рівні, як це засвідчив приклад Лівану та Сирії.

Українські дипломати, розпочинаючи реалізацію близькосхідної стратегії зовнішньої політики незалежної Української держави, докладали максимум зусиль для встановлення необхідних контактів із вищим політичним керівництвом Сирії, Лівану та Йорданії з метою донести до нього основні складові української зовнішньої і внутрішньої політики того часу, засвідчити рішучий намір до інтенсифікації двосторонньої співпраці за

всіма напрямками та поінформувати про позицію України щодо процесу близькосхідного врегулювання. Своєю чергою, вище керівництво країн Леванту, доносячи до українських дипломатів своє бачення процесу врегулювання близькосхідного конфлікту, щораз висловлювало сподівання на те, що наша держава всіляко сприятиме цьому процесу, та закликала підтримати у просуванні їхньої позиції.

¹ *Маковська Н.В.* Унікальний документ: Декларація про державний суверенітет України // Архіви України. Науково-практичний журнал. — К., 2010. — № 3–4 (269). — С. 167.

² Декларація про державний суверенітет України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). — К., 1990. — № 31. — С. 429.

³ *Маковська Н.В.* Акт проголошення незалежності України — унікальний документ Національного архівного фонду // Архіви України. Науково-практичний журнал. — К., 2011. — № 4 (274). — С. 5–9; Постанова Верховної Ради УРСР «Про проголошення незалежності України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — К., 1991. — № 38. — С. 502.

⁴ *Грищенко К.* Незалежна Україна. 20 років на світовій сцені // Україна дипломатична. — К., 2011. — Вип. 12. — С. 12.

⁵ *Волович О.О.* Близькосхідний напрямок зовнішньої політики України // Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження академіка О. Прицака. — К., 1999. — С. 56–59; *Серов Д.І.* Стан і перспективи співпраці України з країнами Леванту (Сирія, Ліван, Йорданія) [Електронний ресурс] // НІСД. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/18.htm> (дата звернення 8.03.2016). — Назва з екрану; *Серов Д.І.* Становлення та розвиток політичних і економічних відносин України з країнами Арабського Сходу (1990-ті рр. — початок XXI ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — О., 2006. — 20 с.; *Петюр Р.* Військово-технічне співробітництво з державами Близького та Середнього Сходу як складова політики України в регіоні // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб. наукових праць. — К.: КНУ ім. Тараса Шевченка; ІМВ, 2005. — Вип. 55. Част. II. — С. 60–67; *Ігошина Ж.Б.* Близькосхідний вектор зовнішньої політики України: перспективи розвитку // Науковий вісник Львівського нац. університету ім. Івана Франка. Серія «Міжнародні відносини». — 2008. — Вип. 23. — С. 25–29; *Макух В.В.* Проекти альтернативної енергетики у країнах Близького Сходу // Стратегічна панорама. — 2009. — № 3. — С. 125–131; *Нагорний С., Нагорний Д.* Пріоритетні питання зовнішньої політики України на Близькому і Середньому Сході // Україна дипломатична. — К., 2010. — Вип. 11. — С. 538–567.

⁶ *Серов Д. І.* Становлення та розвиток політичних і економічних відносин України з країнами Арабського Сходу (1990-ті рр. — початок XXI ст.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. — О., 2006. — 20 с.

⁷ *Хамаде, Салим Сухейль.* Ливан — южный сосед Украины. — Харьков, 1993 г. — 79 с.; *Юссеф Харес.* Сирийско-украинские экономические отношения на современном этапе: особенности и перспективы развития: Дис. ... канд. экон. наук: 08.05.01 / НАН Украины. — К., 1998. — 182 л.; *Юссеф Харес.* Економічне співробітництво України з державами Близького Сходу: проблеми та перспективи // Збірник праць вчених. — Вип. 15. — Київ: Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України, 1998. — С. 22–25.

⁸ Грищенко К. Вказ. праця. — С. 11.

⁹ Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України (далі — ГДА МЗС України), ф. 8, оп. 176 (Сирія), спр. 4, арк. 37 (Українсько-сирійські відносини: довідка).

¹⁰ Там само, спр. 12, арк. 54 (Українсько-сирійські відносини: довідка).

¹¹ ГДА МЗС України, ф. 2, оп. 6 (Сирія), спр. 81, арк. 1 (Угода про встановлення дипломатичних відносин між Україною та Сирійською Арабською Республікою).

¹² *Махлюф, Вафик*. Сирия первых лет независимости: роль Советского Союза в становлении и укреплении суверенной государственности // Страны Ближнего Востока (актуальные проблемы современности и истории). — М., 1998. — С. 215.

¹³ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 176 (Сирія), спр. 4, арк. 20 (Тези до бесіди першого віце-прем'єр-міністра України Ю.І. Єханурова з керівниками САР).

¹⁴ ГДА МЗС України, ф. 2, оп. 6, спр. 3180, арк. 1–3 (Угода між Міністерством охорони здоров'я України та Міністерством охорони здоров'я Сирійської Арабської Республіки про співробітництво в галузі охорони здоров'я та медичних наук (дата підписання: 5 червня 2003 р.).

¹⁵ ГДА МЗС України, ф. 2, оп. 6, спр. 2878, арк. 1–5. (Угода між Урядом України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне, економічне і технічне співробітництво від 21.04.2002 р.).

¹⁶ ГДА МЗС України, ф. 2, оп. 6, спр. 3852, арк. 1–2. (Банківська угода між Національним банком України та Центральним банком Сирії від 8.06.2004 р.).

¹⁷ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 176 (Сирія), спр. 4, арк. 37 (Українсько-сирійські відносини: довідка).

¹⁸ Там само, арк. 38.

¹⁹ Там само, арк. 18–19.

²⁰ Указ Президента України № 1600/99 від 20 грудня 1999 р. «Про призначення Є. Микитенка Надзвичайним і Повноважним Послом України в Сирії» // Урядовий кур'єр. — № 27 (22.12.1999). — С. 7.

²¹ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 176 (Сирія), спр. 12, арк. 54 (Українсько-сирійські відносини: довідка).

²² Там само, спр. 4, арк. 18 (Інформація щодо поточного стану українсько-сирійських двосторонніх відносин). (Українсько-сирійські відносини: довідка).

²³ Там само, арк. 19 (Українсько-сирійські відносини: довідка).

²⁴ Там само, арк. 54 (Інформація про робочий візит до САР урядової делегації України на чолі з першим віце-прем'єр-міністром Ю.І. Єхануровим).

²⁵ Там само, арк. 53.

²⁶ Там само, арк. 55.

²⁷ Зовнішня торгівля товарами та послугами за 1999 рік (в 2-х томах). — Т. 2. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2000. — С. 112.

²⁸ *Шкода О.* «Ливийский сценарий» в нашей стране не пройдет (Интервью с послом Сирии в Украине М.С. Акилем) [Электронный ресурс] // Фраза. — 2012. — Режим доступа: http://faza.ua/interview/22.10.12/152513/posol_sirii_v_ukraine_mohamed_said_akil_livijskij_stsenarij_v_nashej_strane_ne_projdet.html (дата обращения 25.02.2016). — Загл. с экрана.

²⁹ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 176 (Сирія), спр. 4, арк. 20 (Тези до бесіди першого віце-прем'єр-міністра України Ю.І. Єханурова з керівниками Сирійської Арабської Республіки).

³⁰ Там само, арк. 54 (Інформація про робочий візит до Сирійської Арабської Республіки урядової делегації України на чолі з першим віце-прем'єр-міністром Ю.І. Єхануровим).

³¹ *Шапке Р.* Лев Дамаска. Хафез Асад и современная Сирия [Електронний ресурс]. — Режим доступа: <http://www.nb-info.ru/asad.htm> (дата обращения 25.02.2016). — Загл. с экрана.

³² *Ахмедов В.* Сирия на рубеже столетий: некоторые итоги и перспективы развития. [Електронний ресурс] // Институт Ближнего Востока. — Режим доступа: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2002/21-10-02.htm> (дата обращения 13.12.2015). — Загл. с экрана.

³³ *Гергель Ю.В.* Обставини встановлення дипломатичних відносин та обміну дипломатичними місіями між Україною та арабськими державами Леванту (Сирія, Ліван, Йорданія) // Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної цивілізації: історичні, соціологічні та політологічні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р., м. Херсон) / Херсонський державний університет. — Херсон, 2013. — С. 12.

³⁴ Указ президента України № 623 / 2009 від 18 серпня 2009 р. «Про відзначення державними нагородами України громадян іноземних держав» // Офіційний вісник Президента України. — № 26 (05.09.2009). — С. 60.

³⁵ *Юрченко А.* Сирия — Украина: мы станем ближе (Интервью с послом Сирии в Украине М.С. Акилем) [Електронний ресурс] // Фаворит. — 2011. — № 4 (57). — Режим доступа: <http://favorit.od.ua/2011/06/27/1304> (дата обращения: 13.12.2015). — Загл. с экрана.

³⁶ *Акіль М.С.* Україна — моя доля // Україна дипломатична. — К., 2013. — Вип. 14. — С. 222.

³⁷ Надзвичайні і Повноважні Посли іноземних держав в Україні. Сирійська Арабська Республіка. Мохамед Саїд Акіль // Україна дипломатична. — К., 2011. — Вип. 12. — С. 331.

³⁸ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 176 (Сирія), спр. 4, арк. 37–38 (Українсько-сирійські відносини: довідка).

³⁹ *Аммар Хусни Мехди.* Украина — Ливан: Развитие отношений и перспективы сотрудничества // Вісник Київського університету. Міжнародні відносини. — 1997. — Вип. 7. Ч. I. — С. 116.

⁴⁰ ГДА МЗС України, ф. 2, оп. 6 (Ліван), спр. 2841, арк. 1 (Угода про встановлення дипломатичних відносин у вигляді обміну нотами. Нота МЗС України від 31 серпня 1992 р.).

⁴¹ Там само, арк. 2.

⁴² *Гергель Ю.В.* Вказ. праця. — С. 12.

⁴³ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 146 (Ліван), спр. 1, арк. 1. (Повідомлення першого секретаря ПУ в Ліванській Республіці В.А. Новикова начальнику Управління АТР, БСС та Африки МЗС України О.М. Никоненку від 7 червня 1995 р.).

⁴⁴ Там само.

⁴⁵ Там само, арк. 11 (Лист Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка Президенту України Л. Д. Кучмі від 31 серпня 1995 року).

⁴⁶ Там само, арк. 10 (Повідомлення Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка міністру закордонних справ України Г.Й. Удовенку від 3 серпня 1995 р.).

⁴⁷ Там само, арк. 11–12 (Лист Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка Президенту України Л.Д. Кучмі від 31 серпня 1995 року).

⁴⁸ Там само, арк. 26 (Лист Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка міністру закордонних справ України Г.Й. Удовенку від 25 грудня 1995 року. Звіт про роботу ПУ в Лівані за 1995 р.).

⁴⁹ *Мохов Н.* Непреодолимый конфессионализм Ливана // Азия и Африка сегодня. — М., 2009. — № 6. — С. 26.

⁵⁰ *Harb Imad.* Lebanon's Confessionalism: Problems and Prospects [Electronic resource] // United States Institute of Peace. — March 30, 2006. — Mode of access: <http://www.usip.org/publications/lebanons-confessionalism-problems-and-prospects> (viewed on November 20, 2015). — Title from the screen.

⁵¹ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 146 (Ліван), спр. 1, арк. 25 (Лист Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка міністру закордонних справ України Г.Й. Удовенку від 25 грудня 1995 року. Звіт про роботу Посольства України в Лівані за 1995 р.).

⁵² Там само, арк. 24.

⁵³ Там само, арк. 21–22.

⁵⁴ Там само, арк. 12 (Лист Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка Президенту України Л.Д. Кучмі від 31 серпня 1995 року).

⁵⁵ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 146 (Ліван), спр. 1, арк. 25 (Лист Тимчасово повіреного у справах України в Ліванській Республіці В.Я. Шибка міністру закордонних справ України Г.Й. Удовенку від 25 грудня 1995 року. Звіт про роботу Посольства України в Лівані за 1995 р.).

⁵⁶ Ливан часто становиться заложником противостояния Израиля с арабским миром (Интервью с послом Ливана Ю. Садака) // Киевский телеграф. — № 15 (13–19.04.2007). — С. 5.

⁵⁷ Надзвичайні і Повноважні Посли іноземних держав в Україні. Республіка Ліван. Юсеф Садака // Україна дипломатична. — 2011. — Вип. 12. — С. 311.

⁵⁸ *Шевченко В.С.* Посткризисный период развития Ливана (1990–2012 гг.) // Ближний восток и современность. — М., 2012. — № 46. — С. 250.

⁵⁹ *Nisreen Salti.* The Economic Cost Instability [Electronic resource] // The Lebanese Center for Policy Studies. LCPS Policy Paper. — 2012. — Mode of access: http://www.lcps-lebanon.org/publications/1368539116-the_economic_cost.pdf (viewed on November 20, 2015). — Title from the screen.

⁶⁰ *Гергель Ю.В.* Вказ. праця. — С. 12.

⁶¹ ГДА МЗС України, ф. 2, оп. 6, спр. 2839, арк. 1 (Нота-відповідь українського МЗС від 19 лютого 1992 р. на адресу посольства Йорданії у Росії із пропозицією Уряду України установити дипломатичні відносини).

⁶² ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 131 (Йорданія), спр. 8, арк. 13 (Українсько-йорданські відносини: довідка).

⁶³ Там само, арк. 16.

⁶⁴ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 131 (Йорданія), спр. 1, арк. 23 (Запис бесіди з надзвичайним та повноважним послом Хашимідського королівства Йорданія в Україні з резиденцією в Москві А. Алі Мубайдіном).

⁶⁵ Там само, спр. 8, арк. 43 (Тези до бесіди заступника міністра ЗС України В.М. Кириченка в рамках українсько-йорданських політичних консультацій. Амман, 2 грудня 2003 р.).

⁶⁶ *Акжигитов А.Д.* Иордано-израильский договор о мире: результаты реализации // Востоковедный сборник. — М., 2001. — Вып. 2. — С. 13.

⁶⁷ ГДА МЗС України, ф. 8, оп. 131 (Йорданія), спр. 8, арк. 21 (Українсько-йорданські відносини: довідка).

⁶⁸ Там само, арк. 43 (Тези до бесіди заступника міністра ЗС України В.М. Кириченка в рамках українсько-йорданських політичних консультацій. Амман, 2 грудня 2003 р.).

⁶⁹ Там само, арк. 68 (Щодо висвітлення йорданською пресою візиту заступника міністра закордонних справ України В. Кириченка до Йорданії 1–2 грудня); Там само,

арк. 79–80 (Звіт про робочий візит до Йорданії делегації МЗС України на чолі із заступником міністра В.М. Кириченком).

⁷⁰ Там само, арк. 51–53 (Тези до бесіди заступника міністра ЗС України В.М. Кириченка в рамках українсько-йорданських політичних консультацій. Амман, 2 грудня 2003 року); Голик М. Українські миротворці як приклад мужності, відваги та героїзму // Військово-науковий вісник. — 2012. — Вип. 18. — С. 15–25.

⁷¹ Грищенко К. Вказ. праця. — С. 13.

⁷² Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Зовнішня політика України: еволюція концептуальних засад та проблеми реалізації // Український історичний журнал. — К., 2011. — Вип. 4 (499). — С. 55.

REFERENCES

1. Akil, M.S. (2013). *Ukraine — moia dolia. Ukraina dyplomatychna*, 14, 220–231 [in Ukrainian].
2. Akzhigitov, A.D. (2001). *Iordano-izrail'skij dogovor o mire: rezul'taty realizacii. Vostokovednyj sbornik*, 2, 12–24 [in Russian].
3. Ammar, Husni Mehdi (1997). *Ukraine — Livan: Razvitie otnoshenij i perspektivy sotrudnichestva. Visnik Kiivs'kogo universitetu. Mizhnarodni vidnosini*, 7 (1), 116–119 [in Russian].
4. Ahmedov, V. (2000). *Sirija na rubezhe stoletij: nekotorye itogi i perspektivy razvitija*. Institut Blizhnego Vostoka. Retrieved from <http://www.iimes.ru/rus/stat/2002/21-10-02.htm> [in Russian].
5. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. (1990). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR)*, 31, 429 [in Ukrainian].
6. Hamade, Salim Suhejl'. (1993). *Livan - juzhnyj sosed Ukrainy*. Har'kov [in Russian].
7. Harb, Imad. *Lebanon's Confessionalism: Problems and Prospects. United States Institute of Peace*. (March 30, 2006). Retrieved from <http://www.usip.org/publications/lebanons-confessionalism-problems-and-prospects> [in English].
8. Herhel, Iu.V. (2013). *Obstavyny vstanovlennia dyplomatychnykh vidnosyn ta obminu dyplomatychnymy misiiamy mizh Ukrainoiu ta arabskymy derzhavamy Levantu (Syriia, Livan, Yordaniia). Proceedings from Aktualni pytannia ta problemy rozvytku suchasnoi tsyvilizatsii: istorychni, sotsiologichni ta politologichni aspekty: Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsia (27–28 veresnia 2013 r.)*. (pp. 12–13). Kherson: Khersonskiy derzhavnyi universytet [in Ukrainian].
9. Holyk, M. (2012). *Ukrainski myrotvortsy yak pryklad muzhnosti, vidvahy ta heroizmu. Viiskovo-naukovyi visnyk*, 18, 15–25 [in Ukrainian].
10. Hryshchenko, K. (2011). *Nezalezhna Ukraina. 20 rokiv na svitovii steni. Ukraina dyplomatychna*, 12, 11–21 [in Ukrainian].
11. Ihoshyna, Zh.B. (2008). *Blyzkoskhidnyi vektor zovnishnoi polityky Ukrainy: perspektivy rozvytku. Naukovyi visnyk Lvivskoho nats. universytetu im. Ivana Franka. Seriia Mizhnarodni vidnosyny*, 23, 25–29 [in Ukrainian].
12. Jussef, Hares. (1998). *Sirijsko-ukrainskie jekonomicheskie otnosheniya na sovremennom jetape: osobennosti i perspektivy razvitija. Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv [in Russian].
13. Jussef, Khares. (1998). *Ekonomichne spivrobotnytstvo Ukrainy z derzhavamy Blyzkoho Skhodu: problemy ta perspektivy. Zbirnyk prats vchenykh*, 15, 22–25 [in Ukrainian].
14. Jurchenko, A. (2011). *Sirija — Ukraina: my stanem blizhe (Interv'ju s poslom Sirii v Ukraine M.S. Akilem). Favorit*, 4 (57). Retrieved from <http://favorit.od.ua/2011/06/27/1304> [in Russian].

15. Livan chasto stanovitsja zalozhnikom protivostojanija Izrailja s arabskim mirom (Interv'ju s poslom Livana Ju. Sadaka). (13–19.04.2007). *Kievskij telegraf*, 5, 5 [in Russian].
16. Mahljuf, Vafik. (1998). Sirija pervyh let nezavisimosti: rol' Sovetskogo Sojuza v stanovlenii i ukreplenii suverennoj gosudarstvennosti. *Strany Blizhnego Vostoka: aktual'nye problemy sovremennosti i istorii* (pp. 215–227). Moskva [in Russian].
17. Mohov, N. (2009). Nepreodolimyj konfessionalizm Livana. *Azija i Afrika segodnja*, 6, 25–31 [in Russian].
18. Makovska, N.V. (2010). Unikalnyi dokument: Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. *Arkhivy Ukrainy. Naukovo-praktychnyi zhurnal*, 3–4 (269), 167–179 [in Ukrainian].
19. Makovska, N.V. (2011). Akt proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy — unikalnyi dokument Natsionalnogo arkhivnogo fondu. *Arkhivy Ukrainy. Naukovo-praktychnyi zhurnal*, 4 (274), 5–9 [in Ukrainian].
20. Makukh, V.V. (2009). Proekty alternatyvnoi enerhetyky u krainakh Blyzkoho Skhodu. *Stratehichna panorama*, 3, 125–131 [in Ukrainian].
21. Nadzvychaini i Povnovazhni Posly inozemnykh derzhav v Ukraini. Respublika Livan. Yusef Sadaka. (2011). *Ukraina dyplomatychna*, 12, 311 [in Ukrainian].
22. Nadzvychaini i Povnovazhni Posly inozemnykh derzhav v Ukraini. Syriiska Arabska Respublika. Mokhamed Said Akil. (2011). *Ukraina dyplomatychna*, 12, 331 [in Ukrainian].
23. Nahornyi, S., & Nahornyi, D. (2010). Priorityetni pytannia zovnishnoi polityky Ukrainy na Blyzkomu i Serednomu Skhodi. *Ukraina dyplomatychna*, 11, 538–567 [in Ukrainian].
24. Nisreen, Salti. (2012). The Economic Cost Instability. *The Lebanese Center for Policy Studies. LCPS Policy Paper*. Retrieved from http://www.lcps-lebanon.org/publications/1368539116-the_economic_cost.pdf [in English].
25. Petiur, R. (2005). Viiskovo-tekhniche spivrobitnytstvo z derzhavamy Blyzkoho ta Serednogo Skhodu yak skladova polityky Ukrainy v rehioni. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn: Zb. naukovykh prats*, 55 (II), 60–67 [in Ukrainian].
26. Pochemu imenno Siriju rugajut i za chto? (Interv'ju s poslom Sirii v Ukraine M.S. Akilem). (2014). *Telegraf*. Retrieved from <http://telegrafua.com/world/12024/> [in Russian].
27. Postanova Verkhovnoi Rady URSR Pro proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*, 38, 502 [in Ukrainian].
28. Shapke, R. Lev Damaska. Hafez Asad i sovremennaja Sirija (n.d.). Retrieved from <http://www.nb-info.ru/asad.htm> [in Russian].
29. Shevchenko, V.S. (2012). Postkrizisnyj period razvitija Livana (1990–2012 gg.). *Blizhnij vostok i sovremennost'*, 46, 250–274 [in Russian].
30. Shkoda, O. (2012). Livijskij scenarij v nashej strane ne projdet (Interv'ju z poslom Sirii v Ukraine M.S. Akilem). *Fraza*. Retrieved from http://frazua.com/interview/22.10.12/152513/posol_sirii_v_ukraine_mohamed_said_akil_livijskij_stsenarij_v_nashej_strane_ne_projdet.html [in Russian].
31. Sierov, D.I. (2005). Stan i perspektyvy spivpratsi Ukrainy z krainamy Levantu (Syriia, Livan, Yordaniia). *NISD*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/18.htm> [in Ukrainian].
32. Sierov, D.I. (2006). Stanovlennia ta rozvytok politychnykh i ekonomichnykh vidnosyn Ukrainy z krainamy Arabskoho Skhodu (1990-ti rr. — pochatok 21 st.). *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
33. Ukaz prezidenta Ukrainy № 1600-99 vid 20 hrudnia 1999 r. Pro pryznachennia Ie. Mykytenka Nadzvychainym i Povnovazhnym Poslom Ukrainy v Syriiskii Arabskii Respublitsi. (22.12.1999). *Uriadovyi kurier*, 27, 7 [in Ukrainian].

34. Ukaz prezidenta Ukrainy № 623-2009 vid 18 serpnia 2009 r. Pro vidznachennia derzhavnymy nahorodamy Ukrainy hromadian inozemnykh derzhav. (05.09.2009). *Ofitsiyni visnyk Prezidenta Ukrainy*, 26, 60 [in Ukrainian].

35. Vidnyanskyj, S.V., & Martynov, A.Iu. (2011). Zovnishnia polityka Ukrainy: evoliutsiia kontseptualnykh zasad ta problemy realizatsii. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 4 (499), 55–76 [in Ukrainian].

36. Volovych, O.O. (1999). Blyzkoskhidnyi napriamok zovnishnoi polityky Ukrainy. Proceedings from *the Mizhnarodna naukova konferentsia, prysviachena 80-richchiiu vid dnia narodzhennia akademika O. Pritsaka* (pp. 56–59). Kyiv [in Ukrainian].

37. *Zovnishnia torhivlia tovaramy ta posluhamy za 1999 rik.* (2000), vol. 2, 112 [in Ukrainian].